

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

M. Fabii Quintiliani Institutionum Oratoriarum Libri Duodecim

Summa diligentia ad fidem vetustissimorum codicum recogniti ac restituti

Quintilianus, Marcus Fabius

Lugd. Batav. ; Roterodami, 1665

Cap. XX. An virtus sit rhetorice.

urn:nbn:de:hbz:466:1-12945

utrilibet omnino alteram detrahas, *natura etiam sine doctrina multum valebit, doctrina nulla esse sine natura poterit.* Sin ex pari coeant, in mediocribus quidem utrisque majus adhuc naturæ credam esse momentum, consummatos autem plus doctrinæ debere quam naturæ putabo, sicut terræ nullam fertilitatem habenti, nihil optimus agricola profuerit: è terra uberi utile aliquid etiam nullo colente nascetur. At in solo fecundo plus cultor quam ipsa per se bonitas soli efficiet. Et si Praxiteles signum aliquod ex molari lapide conatus esset excludere, ¹ Parium marmor mallet rude: at si illud idem artifex expolisset, plus in manibus fuisset, quam in marmore. ² Denique *natura materia, ars doctrina est. hac fingit, illa fingitur.* Nihil ars sine materia: materiae etiam sine arte pretium est. *Ars summa, materia optima melior.*

¹ Parium marmor.] Paros insula est in Ægæo mari, quæ candidissimum habet marmor, quod *lychnium* appellant, quia ad lucernam effoditur. *Idem.*

² Denique natura.] Naturam cum materia comparamus, doctrinam cum forma, quæ materiae addit expolitionem, & materia est nobilior. *Idem.*

C A P. XX.

An virtus sit rhetorice.

²¹ **I**LLa quaestio est major, an ex mediis artibus, quæ neque laudari per se, neque vituperari possunt, sed utiles aut secus secundum mores utentium fiunt, habenda sit rhetorice: an sit, ut compluribus etiam philosophorum placeat, ¹ virtus. Equidem illud quod in studiis dicendi plerique exercuerunt & exercent, aut *nullam artem*, quæ ² *ἀρετή* nomi-

HÆc etiam quaestio ex cap. decimo septimo & decimo octavo pender. nam plerique malam esse rhetoricam putarunt. colligit tamen Fabius ex Stoicorum opinione *rhetoricam esse virtutem.* Turneb.

¹ Virtus.] Duplices sunt Aristoteli virtutes, *intellectivæ*, quæ in veri cognitione rerumque effectione versantur, quo modo rhetorica virtus est, cum sit

ars: Aliæ vero *morales*, quæ sunt in voluntate & appetitu probisque actionibus, quo modo *virtutem esse rhetoricam* probat Fabius. *Idem.*

² *Αρετή*,] Arist. lib. 6. eth. *ἀρετή* arti contrariam esse ait, esseque habitum qui falsa ratione aliquid hoc modo agendum suadeat: qualis fuit in quibusdam rhetoribus, quorum Fab. meminit cap. 12. lib. 2. *Idem.*

¹ Quam

nominatur, puto (multos enim video, sine ratione, sine literis, qua vel impudentia vel fames duxit, ruentes) aut *malam quasi artem* ¹ quam *κακωτεχνίαν* dicimus. Nam & fuisse multos, & esse nonnullos existimo, qui facultatem dicendi ad hominum perniciem converterunt. ² *Μαλωτεχνία*, quoque est quædam, id est supervacua artis imitatio, quæ nihil sane nec boni nec mali habeat, sed vanum laborem: qualis illius fuit qui grana ciceris ex spatio distante missa, in acum continuo & sine frustratione inferebat: ³ quem cum spectasset Alexander, donasse dicitur ejusdem leguminis modio. Quod quidem præmium fuit illo opere dignissimum. ⁴ His ergo comparandos existimo, qui in declamationibus, quas esse veritati dissimillimas volunt, ætatem multo studio ac labore consumunt. Verum hæc quam instituire conamur, & cujus imaginem animo concepimus, quæ bono viro convenit, quæque est vera rhetorice, virtus erit. Quod philosophi quidem ⁵ multis & acutis conclusionibus colligunt: mihi vero etiam planiore ac proprie nostra probatione videtur esse perspicuum. Ab illis hæc dicuntur, Si consonare sibi in faciendis ac non faciendis, virtutis est, quæ pars ejus ⁶ *prudentia* vocatur, eadem in dicendis

¹ *Quam κακωτεχνίαν dicimus.*] Sunt hæc tria vitia veris artibus opposita: quocirca ea Fabius removeret à rhetorica. *κακωτεχνία* fuit, si Platoni credimus, in sophistis. Eadem est in calumniatoribus, prævaricatoribus, quadruplatoribus, rabulis. *Idem.*

² *Μαλωτεχνία.*] Cum prudentia, fit (ut inquit Cic.) in veri cognitione, eadem præscribit ne in rebus obscuris, nimium difficilibus, non necessariis, nos occupemus, quod est *μελωτεχνίας*. hoc vitio laborant qui se in nugis sophisticis hodie exercent. *Idem.*

³ *Quem cum spectasset Alexander.*] Hæc chria est; qua Alexander significavit *vanam esse artem ex præmii vanitate.* *Idem.*

⁴ *His ego.*] Fabius hos declamatores reprehendit cap. undecimo, ubi statuit declamationes veris causis debere esse quam simillimas. idipsum etiam reprehenditur à Dionysio Halicarnasseo in cap. de vitis declamationis. *Idem.*

⁵ *Multis & acutis conclusionibus.*] Appellat Fabius *conclusiones*, argumentationes syllogisticas, quæ propositis duabus propositionibus inferunt complexionem: talia erant consecraria Stoicorum, ut vocat Cic. lib. 4. de finibus. *Idem.*

⁶ *Prudentia.*] Est enim in delectu agendorum & non agendorum. Porro virtus omnis constantia quædam est, ut probat Cic. in Tuscul. *Idem.*

dicendis ac non dicendis erit. ¹ Et si virtutes sunt, ad quas nobis etiam ante quam doceremur, initia quædam ac semina sunt concessa natura, ut ad justitiam, cujus rusticis quoque ac barbaris apparet aliqua imago: nos certe sic esse ab initio formatos, ut possemus orare pro bonis, etiam si non perfecte, tamen ut inessent quædam (ut dixi) seminæ ejus facultatis, manifestum est. Non eadem autem his natura artibus est, quæ à virtute sunt remotæ. ² Itaque cum duo sint genera ³ orationis, altera *perpetua*, quæ *rhetorice* dicitur: altera *conciſa*, quæ *Dialectice*: quas quidem Zeno adeo conjunxit, ut hanc compressæ in pugnum manus, illam explicitæ diceret similem, etiam ⁴ disputatrix virtus erit: adeo de hac, quæ speciosior atque apertior est, nihil dubitabitur. Sed plenius hoc idem atque apertius intueri ex ipsis operibus volo. ⁵ Nam quid orator *in laudando* faciet, nisi honestorum ac turpium peritus? aut *in suadendo*, nisi utilitate proposita & perspecta? aut *in judiciis*, si justitiæ sit ignarus? Quid? non fortitudinem postulat res eadem, cum sæpe contra turbulentas populi minas, sæpe cum periculosa potentium offensa, nonnunquam, ⁶ ut in judicio Miloniano, inter circumfusa militum arma dicendum sit: ut si virtus non est, ne perfecta quidem esse possit oratio. ⁷ Quod si ea

¹ *Et si virtutes sunt.*] Stoici & Academicus dicebant nobis semina virtutum à natura innata esse, quæ si pateremur adolescere, ipsa natura ad beatam vitam nos perduceret. *Idem.*

² *Itaque cum duo sint, &c.*] Rodolphus Agricola asserit & perpetuam orationem & concisam esse dialectici & rhetoris, cum etiam rhetores utantur altercationibus: differre tamen putat probabilitate & ornatu dialectici orationem ab oratione rhetoris. *Idem.*

³ *Orationis.*] Vide Cicer. 2. de finib. in Orat. & in Partit.

⁴ *Disputatrix virtus.*] Fabius cap. 15. eos reprehendebat, qui *rhetoricam* verterent *oratricem*: in quod tamen vitium

videtur incidisse, cum dialecticam verterat *disputatricem*. sed hoc obiter factum est, ut potius res exprimeretur latine, quam vera vis nominis redderetur. *Turneb.*

⁵ *Nam quid orator.*] A locis finalibus trium causarum, *virtutem* probat *rhetoricam*. nam generis demonstrativi finis est *honestas, suavorii utilitas, judicialis aequitas*. *Idem.*

⁶ *Ut in judicio Miloniano.*] Judicio Miloniano Pompejus templa omnia præfidiis munivit, & omnes fori aditus: atque inter arma Ciceroni dicendum fuit. *Idem.*

⁷ *Quod si ea.*] Hoc argumentum non est satis efficax: constat enim *humony-*
mista.

si ea in quoque animalium est virtus, qua præstat cætera vel pleraque, ut in leone *impetus*, in equo *velocitas*: hominem porro *ratione* atque *oratione* ¹ excellere cæteris certum est: cur non tam in eloquentia quam in ratione virtutem ejus esse credamus? Recteque hoc apud Ciceronem differit Crassus. Est enim *eloquentia una quædam de summis virtutibus*. Est ipse ² Cicero in sua persona, cum ad Brutum in epistolis, ³ tum aliis etiam locis, virtutem eam appellat. At proœmium aliquando & narrationem dicit malus homo, & argumenta, sic, ut nihil sit in his requirendum. Nam & latro pugnabit acriter, virtus tamen erit fortitudo: & tormenta sine gemitu feret malus servus, tolerantia tamen doloris laude sua non carebit. *Multa sunt eadem, sed aliter*. Sufficiant igitur hæc, quia de utilitate supra tractavimus.

nia. nam virtus naturalis est potentia in animalibus, in homine vero habitus.

¹ *Excellere.*] Aristot. Politicorum I. cap. 2.

² *Cicero.*] Cic. I. de Orat.

³ *Tum aliis etiam locis.*] Ut in *Partitionibus*, ubi dicit comitem esse sapientiæ & ministram rhetoricam, neque eam haberi posse sine scientia morali. Turneb.

C A P. XXI.

Quæ sit materia rhetorices.

Materia rhetorices quidam dixerunt esse *orationem*: ² quam sententiam ponit apud Platonem Gorgias. Quæ si ita accipitur ut sermo quacunque de re compositus, dicatur *oratio*, non materia, sed opus est: ut statuarii, *statua*. nam & oratio efficitur arte, sicut statua. ² Sin hac appellatione verba ipsa significari putamus, nihil hæc sine rerum

Materia dupliciter dicitur. aut enim est id circa quod cura est & consideratio artium, ut si diceret *orationem rhetorices esse materiam*: est etiam id in quod ars opus suum explicat: quo significatu hic accipi debet. ac certe Fab. colligit materiam rhetorices esse, res omnes ei ad dicendum subiectas. Turneb.

¹ *Quam sententiam ponit apud Platonem.*] Vide Jan. Gebhard. Crepund. lib. 2. c. 13. p. 90.

² *Sin hac appellatione.*] Distinguit Fabius vocem græcam ambiguam. nam *λόγος* orationem significat & *verbum*. utroque tamen modo falsa est opinio Gorgiæ. Turneb.

¹ *Alii*